

ТВОРЧА СПАДЩИНА М.О.МАКСИМОВИЧА В ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЛЕНІВ ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА НЕСТОРА-ЛІТОПИСЦЯ

Стаття присвячена науковим розвідкам про творчу спадщину Михайла Максимовича, вміщеним на сторінках друкованого органу Історичного товариства Нестора-літописця.

Ключові слова: Михайло Максимович, творча спадщина, писемне джерело, Історичне товариство Нестора-літописця.

Друкований орган Історичного товариства Нестора-літописця (далі – ІТНЛ) – науковий часопис "Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца" (1879 – 1914 pp.) (далі – ЧИОНЛ) є цінним джерелом при вивченні історичної думки та культурологічних проблем українського суспільства кінця XIX – початку XX ст. Вміщені в ньому матеріали зберігають актуальність і наукову цінність до сьогодні. Їх використовують історики, філологи, етнографи, дослідники українського права та інші фахівці, праці яких стали невід'ємною частиною української історіографії та культури.

На сторінках ЧИОНЛ є цікаві наукові розвідки про творчу спадщину видатного вченого-енциклопедиста: історика, ботаніка, етнографа, філолога; першого ректора Київського університету – Михайла Олександровича Максимовича (03.09.1804 – 10.11.1873), якого безперечно вважають ініціатором створення наукового Історичного товариства Нестора-літописця¹.

12 вересня 1904 р. голова ІТНЛ Ю.А.Кулаковський² на засіданні, присвяченому вшануванню пам'яті М.О.Максимовича, виступив з урочистою промовою, зміст якої викладений на сторінках 18 книги ЧИОНЛ³. Він відзначив, що в день столітнього ювілею свого першого ректора, а саме 3 вересня, Університет Св. Володимира здійснив церковне поминання людини, ім'я якої серед тих, хто зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної науки та освіти. Завдяки плідній науковій діяльності таких величних вчених минулих поколінь, як М.О.Максимович, праці яких є неоціненним вкладом у розвиток історичної науки, саме Товариство Нестора-літописця по праву зайняло місце в історії.

Не можна не погодитися з Ю.А.Кулаковським, який наголосив, що з ім'ям М.О.Максимовича починається літопис нашого Університету. З перших днів існування Університету в Києві, його перший ректор уміло керував університетським життям та спрямовував його наукову діяльність в русло національних традицій України. Набувши вагоме наукове та літературне ім'я ще у стінах Московського університету, М.О.Максимович своїм заслуженим авторитетом надав Університету Св. Володимира відповідний статус. Цитуючи своїх сучасників, Ю.А.Кулаковський відзначив, що М.О.Максимович приніс із собою в Університет світлий розум, однаково здібний як до блискучих майже поетичних узагальнень, так і до витонченого майже мікроскопічного критичного аналізу. Чарівна особистість з характером високої моралі, саме так назвав Ю.А.Кулаковський М.О.Максимовича у своїй промові⁴.

Вбачаючи в адміністративній роботі заваду для наукових досліджень, М.О.Максимович не довго обіймав посаду ректора. Його педагогічна діяльність також неодноразово переривалась, проте все своє життя він присвятив розвитку вітчизняної науки.

З відповідними доповідями виступили І.М.Каманін⁵, П.В.Голубовський⁶, А.М.Лобода⁷, В.П.Науменко, тексти яких опубліковані на сторінках часопису ЧИОНЛ (Кн. 18). Історичне товариство Нестора-літописця намагалося виконати свій обов'язок по відношенню до М.О.Максимовича, тим паче, що саме він був першим ініціатором створення Товариства.

Ще у 1841 р. М.О.Максимович запропонував заснувати в Києві "Общество истории и древностей словесно-русских". На жаль, у силу різних обставин, ця ідея не мала змоги здійснитися на той час. Проте, у 1867 р. навколо М.О.Максимовича згуртувалися любителі старовини. У 1870 р. М.О.Максимович не полишав своїх задумів та продовжував спрямовувати свою діяльність на створення Історичного наукового товариства. Лише випадкові обставини спричинили до того, що таке Товариство виникло без його участі і не під назвою, яку замислив раніше М.О.Максимович. Не випадково члени гуртка М.О.Максимовича стали співзасновниками Історичного товариства Нестора-літописця. Свою наукову діяльність Товариство спрямувало на виконання тих самих завдань, що свого часу висунув М.О.Максимович, який всі сили та старання віддавав тому, щоб у місті Києві таки з'явився розумовий центр для вивчення історії рідного краю.

Серед низки повідомлень, присвячених характеристиці наукової діяльності та особистості М.О.Максимовича, була доповідь дійсного члена Історичного товариства Нестора-літописця І.М.Каманіна: "Письмо М.А.Максимовича к П.А.Кулишу", яка згодом лягла в основу однойменної археографічної публікації на сторінках ЧИОНЛ⁸.

І.М.Каманін готував до публікації твори та листи Пантелеймона Олександровича Куліша (1819 – 1897) – українського письменника та поета, історика, фольклориста, етнографа, перекладача, критика, редактора та публіциста, який у ХІХ ст. був відомим діячем української просвіти. Серед численних листів І.М.Каманін знайшов лист до П.О.Куліша від М.О.Максимовича. Відомо, що листувалися останні досить активно, проте зберігся лише один лист першого ректора Київського університету. І.М.Каманін висловлює припущення, що пожежа, яка сталася у 1885 р. на хуторі Мотронівка, де жив П.О.Куліш, знищила цінну бібліотеку та всю його кореспонденцію.

Опублікований І.М.Каманіним лист від 20 січня 1854 р. містить біографічну інформацію про М.О.Максимовича.

Залишивши ректорство в Київському університеті, М.О.Максимович усамітно жив на своєму хуторі Михайлова Гора, залишаючи його лише інколи, коли від'їздив у найближчі міста з метою здійснення своїх наукових планів. П.О.Куліш після повернення із заслання до Тули, поселився в Санкт-Петербурзі, де посів посаду редактора статистичного відділу департаменту сільського господарства. Побувати на Батьківщині йому вдалося лише у 1852 р., саме тоді він і відвідав М.О.Максимовича, про що свідчать його листи. У 1853 р., під час другої поїздки в Україну, П.О.Куліш знову відвідав М.О.Максимовича вже разом зі своєю дружиною та її сестрою.

З листа видно душевний стан М.О.Максимовича, який він переживав наприкінці 1853 – на початку 1854 р. Він був радий за П.О.Куліша, який мав можливість жити в Санкт-Петербурзі – місті, яке так любив М.О.Максимович. Вчений сумував також і за іншим великим містом: "А у мене невтамована жага Москви...", – пише він⁹. Як видно з цього джерела, не маючи можливості реалізувати свої наукові плани у великих містах імперії, М.О.Максимович компенсує це науковими дослідженнями про Межигірський монастир. Таким чином, саме з вказаного листа ми дізнаємося, що відома стаття М.О.Максимовича "Сказание о Межигорском монастыре" була написана ним наприкінці 1853 – на початку 1854 р.

З листа видно, що він листувався з М.В.Гоголем, П.О.Плетньовим та іншими відомими людьми та переймався з приводу того, що давно не писав їм.

Розглянутий на сторінках ЧИОНЛ лист М.О.Максимовича містить також характеристику наукових праць П.О.Куліша. На той час останній видав працю "Опыт биографии Гоголя", для написання якої М.О.Максимович свого часу надав П.О.Кулішу своє листування з М.В.Гоголем.

У 1854 р. на сторінках "Современника" з'явилися "Записки о жизни Н.В.Гоголя", написані П.О.Кулішем. Цим же роком датується і виданий на сторінках ЧИОНЛ І.М.Каманіним лист М.О.Максимовича до П.О.Куліша.

Лист був опублікований повністю мовою оригіналу (російською), супроводжувався невеликою вступною статтею та трьома примітками, у яких І.М.Каманін пояснив скорочення, зроблені М.О.Максимовичем. Видавець зберіг всі особливості правопису оригіналу: взяв у дужки написані над рядками пропущені М.О.Максимовичем слова та слова, які заміняли закреслені.

Як підкреслює І.М.Каманін, загалом лист сповнений теплих почуттів автора та свідчить

про його дружні стосунки з П.О.Кулішем, якого М.О.Максимович називає "милий друже!" Лист закінчується пісенькою, яку автор дарує П.О.Кулішу та його дружині.

Етнографічній діяльності М.О.Максимовича присвячена розвідка дійсного члена Історичного товариства Нестора-літописця В.П.Науменка, яка на сторінках часопису ЧИОНЛ була опублікована у скороченому варіанті; її повна версія друкувалась на сторінках "Киевской Старини"¹⁰.

У статті автор дав коротку історичну довідку про життя та діяльність першого ректора Київського університету, про його творчий шлях від ботаніка до історика, археолога, філолога та етнографа. В.П.Науменко наголосив, що серед наукових праць М.О.Максимовича помітне місце займають етнографічні дослідження. Серед них: три збірники пісень "Малороссийские песни", "Украинские народные песни", "Сборник украинских песен" (ч. I), праця "Дни и месяцы украинского селянина" та низка статей. У 1827 році М.О.Максимович видав перший такий збірник у кількості 130 пісень. У вступній статті до цього видання М.О.Максимович обґрунтовує важливе значення народних пісень у вивченні історії. У 1834 р. вийшов другий збірник, а у 1849 р. – третій. Ці праці свого часу мали величезне значення, а за визначенням В.П.Науменка були справжніми воротами української етнографії¹¹.

У 1856 р., як результат вивчення М.О.Максимовичем народного життя українців, з'явилися "Дни и месяцы украинского селянина", які були опубліковані частково (зокрема календарні свята). Вчений дає загальну характеристику життя селянина, починаючи відлік його року з березня місяця.

Багато уваги у своїх творах приділяв М.О.Максимович питанню самобутності української мови. Він рішуче відкидав гіпотезу М.П.Погодіна про те, що начебто до XIII ст. населенням Київської Русі був російський народ, і лише потім, після нашестя татар, сюди прийшли українці з Карпат.

Стосовно світогляду М.О.Максимовича, В.П.Науменко погоджується з визначенням, яке дав російський літературознавець, автор спеціальних монографій, присвячених українській літературі та фольклору, О.М.Піпін, який зазначив, що саме єдність зі своєю батьківщиною та народним побутом керувала його історико-етнографічними інтересами. М.О.Максимович був переконаний у тому, що необхідно звільнитися від зайвої іноземщини, він вважав, що самобутність неодмінно має бути долею народу, який хоче жити плідним життям і залишити спадок прийдешнім поколінням¹².

Найліпшим доказом тому є праці М.О.Максимовича. Всі вони (історичні, літературні, етнографічні, філологічні, поетичні) пронизані духом самобутності українського народу.

Як зазначає В.П.Науменко, до особистості М.О.Максимовича, як вченого-етнографа та історика України, слід відноситись як до людини, що пройшла важкий шлях створення та зміцнення української народної самобутності, такому, що заповідав своєю працею новим поколінням йти тим самим шляхом до подальшого росту й процвітання та взаємозв'язку ідеї народності з ідеями загальнолюдськими.

Доробку М.О.Максимовича в галузі мовознавства на сторінках часопису ЧИОНЛ присвячена розвідка А.М. Лободи під назвою "Заслуги М.А.Максимовича в області язика и словесности"¹³. Автор відзначає, що саме етнографічні дослідження М.О.Максимовича, його знання живої української мови значною мірою сприяли успіху в літературній роботі вченого, в його дослідженнях питань мовознавства та словесності.

У своїй розвідці А.М.Лобода вказує, яке вагоме значення для історії мови та словесності мають праці М.О.Максимовича. Він характеризує М.О.Максимовича такими словами: "Різносторонній й занадто вразливий, щоб всю свою діяльність обмежити якимсь одним питанням, він належав до покоління наших романтиків вчених, яким однаково близькими були витончена література та спеціальне наукове дослідження, запити поточного життя та зосереджена тиша вченого кабінету, служіння істині, світлу живим словом і особистим прикладом у якій би то не було формі"¹⁴.

А.М.Лобода в своїй розвідці згадує, що М.О.Максимович завжди цікавився новітньою літературою, відома його літературна критика на деякі з них (наприклад, "Полтава" О.С.Пушкіна, 1829 р.). Видані М.О. Максимовичем альманахи збирали цвіт російської літератури XIX ст., з найвідомішими представниками якої він підтримував тісні наукові й літературні зв'язки. Крім О.С.Пушкіна, слід згадати переписку М.О.Максимовича з М.В.Гоголем.

А.М.Лобода згадує також про вірші М.О.Максимовича написані українською мовою, обдаровуючи його талант такими чудовими словами: "він і жрець науки, професор, озброєний знаннями, що ознаменував свою вчену діяльність працями, які дали йому право зайняти гідне місце серед гучних імен тогочасності"¹⁵.

Згадав А.М.Лобода й філологічні праці М.О.Максимовича, які посідають у збірнику його праць весь III-й том (745 сторінок), що має два відділи: відділ мовознавства та відділ історії словесності. Ця книга не лише викликала свого часу інтерес дослідників, але згодом лягла в основу розвитку філологічної науки.

Значну увагу приділив А.М.Лобода у своїй розвідці висвітленню поглядів М.О.Максимовича на роль мови, як першорядний фактор в розвитку народу та літератури. Прочитана у вересні 1834 р. в Університеті Св. Володимира вступна лекція М.О.Максимовича була саме про значення та походження слова¹⁶.

Як видно з джерела, А.М.Лобода поділяв думку М.О.Максимовича, яку той наполегливо розвивав у своїх працях, а саме: доведення неспроможності дуалістичної теорії. Всупереч офіційної теорії, М.О.Максимович у своїх працях відводив російській мові особливу роль, визначав її місце серед слов'янських мов, як самостійного відділу. Тому в основі його лінгвістичних праць і праць з історії словесності завжди піднімалося питання про взаємовідношення слов'янських мов. Його праці сприяли становленню положення російської мови в родині слов'янських мов, як особливого самостійного відділу. Небезпідставно М.О.Максимовича вважають родоначальником теорії поділу слов'янських мов на три групи: східну, південно-західну та північно-західну.

Стосовно корінних властивостей і розвитку російської мови, М.О.Максимовича особливо цікавило питання давності української мови та кордонів її розповсюдження в стародавній Русі¹⁷. Він наполегливо доводив своїм сучасникам, що відсутність діалектичних особливостей у книжковій мові ще не є свідченням їх відсутності в народній мові. Погляди М.О.Максимовича на це питання лягли в основу цілої школи його послідовників, які обстоювали думку свого вчителя, що сучасна українська мова не є наріччям російської, а є мовою особливою й самостійною¹⁸.

Значна увага питанням мови приділена М.О.Максимовичем також в "Истории древней русской словесности" (1839 р.) Проте, на думку А.М.Лободи, вся історія словесності в цій праці зведена до сухого огляду матеріалів, а надмірна схематичність заглушила ту майстерність літературного аналізу, яку так блискуче виявив М.О.Максимович при розборі "Слова о полку Игореве"¹⁹.

М.О.Максимович першим звернув увагу на схожість особливостей стилю "Слова" з народною поезією. Саме він знайшов ключ до своєрідних особливостей цієї пам'ятки (А.М.Лобода). Саме йому дійсно належить честь перших порівнянь "Слова" з народною поезією (П.В.Владимиров).

1857 р. світ побачив переклад "Слова" М.О.Максимовичем українською мовою. На думку А.М.Лободи, це один з самих вдалих перекладів цієї пам'ятки, так як М.О.Максимович переклав його мовою українських пісень, близьких йому по духу.

Не міг не згадати А.М.Лобода у своїй розвідці і про розбір Гербелевського перекладу "Слова", зроблений М.О.Максимовичем при обзорі інших подібних перекладів, що мало бібліографічне значення. При роботі над "Словом" М.О.Максимович особливу увагу звертав на бібліографію і його можна назвати бібліографом цієї пам'ятки.

Крім доробку з питань мовознавства та літератури, М.О.Максимович залишив нам у спадок чимало своїх праць з інших галузей науки. Тому не можна не погодитись з А.М.Лободою, який називає його "патріархом нашої науки в нашому Університеті та в нашому краї"²⁰.

Історичним працям М.О.Максимовича присвячена розвідка П.В.Голубовського під назвою "Исторические труды М.А.Максимовича", що з'явилася на сторінках часопису ЧИОНЛ²¹. Автор, розглядаючи праці М.О. Максимовича в хронологічній послідовності, вражений різноманітністю тих питань, які порушувались в них.

Так, 1837 р. з'явилися наступні праці: "Об участии и значении Киева в общей жизни России", "Откуда идет Русская земля", "Слово о полку Игореве"; 1839 р.: "Сказание о Колиивщине"; 1841 р.: "Волынь до XI в.", "Выдубецкий монастырь", "О месте Киевской церкви Св. Андрея"; 1848 – 1849 рр.: "Бубновская сотня"; 1850 р.: "О городе Переяславе в первоначальное время";

1859 р.: "Письма о Богдане Хмельницком", "О Звенигороде, бывшем под Киевом" та інші праці²².

Вражає швидкий перехід думок М.О.Максимовича від питань історико-літературних до історичних та археологічних.

П.В.Голубовський пише, що сам М.О.Максимович не вважав себе спеціалістом з історії і займався нею лише в рамках своєї спеціальності (при заняттях природничими науками у Москві цікавився етнографією; посідаючи кафедру історії російської словесності в Києві почав цікавитися російською історією).

Заняття історією досягають свого апогею у той час, коли він остаточно пішов у відставку, тобто після 1845 р.

У своїй статті "Откуда идет Русская земля, по сказанию Несторовой повести и по другим старинным писаниям русским" М.О.Максимович підкреслює: "історія словесності і мови кожного народу повинна йти поряд з історією самого народу, тим паче, що остання ґрунтується переважно на пам'ятках словесності та мови"²³.

Як фахівець з історії російської словесності, він вважав неможливим з'ясування багатьох явищ літературного життя народу без з'ясування історії його життя (політичного та побутового)²⁴. Таким чином, М.О.Максимович покладав на істориків літератури відповідальне завдання детального вивчення двох спеціальностей, які тісно взаємозв'язані між собою, а кожна окремо має у своєму арсеналі величезну кількість джерел для вивчення.

Розглянувши детально праці М.О.Максимовича з вітчизняної історії, П.В.Голубовський у своїй розвідці висловлює власне переконання, що перед ним вчений, який системно вивчав свій предмет.

Полеміка з М.П.Погодіним, якою заповнена стаття М.О.Максимовича "О мнимом запустении Украины в нашествие Батыево" ґрунтується на глибокому знанні першоджерел і на чудовій розробці та групуванні не лише літописних джерел, а й всіх інших знайдених ним матеріалів, що мають відношення до теми²⁵. Все це можна сказати й про всі інші праці М.О.Максимовича. Чи то праця про Межигірський монастир, чи про те, "Откуда идет Русская земля", чи про міські сотні та полки в Україні до Хмельницького, чи "Воспоминания о стародавнем монастыре Каневском" – завжди М.О.Максимович обирав правильний метод дослідження, притаманний історичним дослідженням першої половини ХІХ ст. та який використовував у дослідженнях більш пізнього періоду своєї діяльності.

Таким чином, П.В.Голубовський на сторінках часопису ЧИОНЛ у розвідці про історичні праці М.О.Максимовича дійшов висновку, що методи його дослідження залишаються повною мірою науковими у більшості випадків, хоч у середині ХІХ ст. історики вже по-іншому дивилися на факти та проводили дослідження, використовуючи вже інші методи.

У своїй статті П.В.Голубовський змальовує загальний образ М.О.Максимовича, він характеризує його, як серйозного історика, що залишив помітний слід на поприщі історичної науки.

Крім посилань на опублікований матеріал, у працях М.О.Максимовича можна знайти величезну кількість джерел зі стародавніх рукописів з бібліотек, соборів (Переяславського Успенського) та монастирів України (Михайлівського, Видубицького). Таким чином, перед нами ще й дослідник архівів, який намагався скрізь віднайти найцінніший матеріал для вивчення історії життя свого народу.

У дослідженні М.О.Максимовича, присвяченому Бубновській сотні, вміщено географічний опис території, що займала ця сотня. Цей нарис змальований автором на основі особистих спостережень місцевості.

В статті "Сказание о празднике Св. Бориса и Глеба под Переяславлем" М.О.Максимович вміщує коротку, але цінну історичну довідку про протоієрея Григорія Бутовича, зібрану ним з різних пам'яток старовини.

П.В.Голубовський у своїй розвідці звертає увагу на слова М.О.Максимовича, якими той починає свою невеличку статтю "О десяти городах и некоторых селах древней Украины" (1845). Він говорить: "...на полі вижатому швидкоруч істориками Малоросії, я збираю пропущені та загублені ними колосся й потроху передаю їх спільноті"²⁶. Дійсно, не можна не погодитися з П.В.Голубовським: М.О.Максимович трепетно підібрав, ретельно очистив і бережно передав нам чимало таких колосків, які без нього могли безслідно зникнути для науки. Поділяючи

думку П.В.Голубовського, зазначимо: М.О.Максимович був глибоко переконаний у тому, що чим вища культура суспільства, тим більше воно цінує свою старовину у всіх її формах та проявах, і чим більше суспільство цінує та вивчає її, тим культурніше воно стає²⁷.

Таким чином, ми маємо в особі М.О.Максимовича не просто вченого, але й людину, яка щиро любила свою Вітчизну та її рідну старовину. Він без спочинку працював над її відкриттями та відновленнями, вважав своїм священним обов'язком збирати її по крупинкам і сіяти на ниві науки, сприяти розвитку в суспільстві історичного самопізнання.

¹ Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Университета Св. Владимира (1834 – 1884). – К., 1884. – С. 347 – 350.

² Левінець Р.П. Кулаковський Юліан Андрійович // Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле і сьогодення (1834 – 2004 рр.). – К., 2004. – С. 228.

³ Сведения о заседаниях Исторического Общества Нестора-летописца за сентябрь и октябрь 1904 года // ЧИОНЛ. – К., 1904. – Кн. 18. – Вып. I. – Отд. I. – С. 67 – 68.

⁴ Кулаковский Ю.А. Вводное слово перед открытием заседания, посвященного памяти М.А.Максимовича // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. 18. – Вып. III – IV. – Отд. I. – С. 105 – 106.

⁵ Дука М.В. Каманін Іван Михайлович // Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле і сьогодення (1834 – 2004 рр.). – К., 2004. – С. 209; Щербина В.І. Іван Михайлович Каманін. Біографія. Ів. Мих. Каманін як архівіст // Записки соц.-екон. від. УАН. – К., 1926. – Т. II – III. – С. 47 – 53.

⁶ Губицький Л.В. Голубовський Петро Васильович // Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле і сьогодення (1834 – 2004 рр.). – К., 2004. – С. 179; Котов В.Н. П.В.Голубовський // Радянська енциклопедія історії України: В 4-х т. 1969 – 1972. – К., 1969. – Т. 1. – С. 436.

⁷ Дмитрієв В.С., Тіщенко І.І. Лобода Андрій Митрофанович // Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле і сьогодення (1834 – 2004 рр.). – К., 2004. – С. 237; Перетц П.М. А.М.Лобода // Известия АН СССР. Серия 7. Отделение общественных наук. – М., 1931. – №5.

⁸ Каманін І.М. Письмо М.А.Максимовича к П.А.Кулишу // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. 18. – Вып. III – IV. – Отд. I. – С. 124 – 130.

⁹ Там само.

¹⁰ Науменко В.П. М.А.Максимович, как этнограф // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. 18. – Вып. III – IV. – Отд. I. – С. 107 – 110.

¹¹ Там само. – С. 108.

¹² Там само. – С. 109.

¹³ Лобода А.М. Заслуги М.А.Максимовича в области языка и словесности // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. 18. – Вып. III – IV. – Отд. I. – С. 111 – 117.

¹⁴ Там само. – С. 111.

¹⁵ Там само. – С. 112.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Максимович М.А. О старобытности малороссийского наречия // Собр. соч.: У 3 т. К., 1880, Т.3. – С. 275.

¹⁸ Замлинський В. Патріарх української науки // Киев явился градом великим... М.О.Максимович. Вибрані українознавчі твори. К., 1994. – С. 27.

¹⁹ Песнь о полку Игореве, переложенная на украинское наречие // Українець. – М., 1859. – Кн. 1. – С. 87 – 112.

²⁰ Лобода А.М. Вказана праця. – С. 117.

²¹ Голубовский П.В. Исторические труды М.А.Максимовича // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. 18. – Вып. III – IV. – Отд. I. – С. 118 – 123.

- ²² Журнал Министерства внутренних дел. – 1848, №11. – С. 212 – 243; 1849, № 4. – С. 26 – 68; 1849, № 6. – С. 315 – 393.
- ²³ Збірник праць М.О.Максимовича. – К., 1876. – Т. 1. – С. 8.
- ²⁴ Бойко Н.І. Историко-філологічна спадщина М.Максимовича як важливий чинник духовного відродження українського народу // Національно-духовне відродження України XIX – XX ст.: Матеріали науково-практичної конференції. – Коломия, 2001. – Ч.І. – С. 3 –10; її ж. "Повість минулих літ" як основне джерело дослідження М.Максимовичем витоків українського народу // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2001. – Вип. 12. – С. 108 – 112.
- ²⁵ О народной исторической поэзии в древней Руси: (Письмо к М.П.Погодину) // Москв., 1845. №3. Науки. – С. 1 – 7; № 7 – 8. Науки. – С. 47 – 57 (отклик: Погодин М.П. Ответ М.Максимовичу) // Москв. 1845. №3. Науки. – С. 7 – 10.
- ²⁶ Голубовский П.В. Вказана праця. – С. 122.
- ²⁷ Там само. – С. 123.

В статье проанализированы отраженные на страницах печатного органа Исторического общества Нестора-летописца исследования о научной деятельности Михаила Максимовича.

Ключевые слова: Михаил Максимович, творческое наследие, письменный источник, Историческое общество Нестора-летописца.

Article deals with the analysis of the publications about scientific activity of Mykhailo Maksymovych in the journal of Nestor-Chronicler Historical Society.

Key words: Mykhailo Maksymovych, creative activity, written source, Nestor-Chronicler Historical Society.